

Dud i murvin svilac

Nives Opačić

Netko je hrvatskim lektorima rekao da bježe od turcizama kao vrag od tamjana, i neki su to poslušali

.....

Dok su mi djeca još išla u školu, u ovo vrijeme na početku srpnja već bih bila na moru. Ispite bih završila do kraja lipnja (toliko je nekoć i trajao ispitni rok), pa na dugo toplo ljetovanje! Dobrinj usred otoka Krka bio nam je dugogodišnje odredište. Zašto sada o njemu pišem? Zato što je poticaj dao jedan dud. A svi susreti s Dobrinjem bili su u znaku duda. To krošnjato listopadno stablo stajalo je preko puta groblja, morao si proći pokraj njega ako si u grad ulazio s gornje strane (Dobrinj ima dva ulaza), no valjalo se pokraj njega i zaustaviti. Iz više razloga. Jedan je bio praktičan, drugi estetski. Djeca su se, jasno, priklonila prvom. Taj je dud bio toliko rodan da se do zrelih plodova nije trebalo ni penjati ni izvijati. Trebalo je samo stati pod krošnju i zobati. Te plodove ondje ionako nitko nije brao, a nama kontinentalcima bili su, onako slatki, vrlo privlačni. Mnogo bolji od žutih i crvenkastih *amula*, koje također nitko nije brao. Moja su djeca poznavala dudove iz didina i bakina zagrebačkog dvorišta, kamo je bio presađen jedan dud iz Gline, koji je opstao do danas. Na selu, u Slavoniji, dud i nije bio neka cijenjena poslastica; nije da ga se nije jelo, ali nekako usput, samo sa stabla u prolazu. Zato je patkama bio vrlo drag, a tih je *dudinja* ili *dudinjki* bilo po travi toliko da se ni one nisu nagegale u potrazi za njima. Dudovi su – kao i šljive, kao i svako voće (i ne samo voće) – služili i kao sirovina za rakiju, *dudovaču*. Josip Kozarac, šumar koji je tako suptilno osjećao svako stablo u šumi ili pokraj puta, ovako piše o dudu: „Zatim je prošao ispod dudinjaka, pa se regbi pozdravio sa svakim dudovim stablom.“

Dudova ima više vrsta; kod nas su najpoznatije dvije: *Morus alba*, bijeli dud, i *Morus nigra*, crni dud. Obje pripadaju porodici *dudova* (*Moraceae*). Naravno, Dobrinjci svoj dud ne zovu dud nego *murva*. Razumljivo. Murva je romanska riječ, a na primorsko--dalmatinsko područje tuđice su dolazile uglavnom iz romanskog izvora. Već i samo latinsko ime te biljke, *Morus*, lako se prepoznaje i u murvi. No ono je još starije, jer ie. **mer-* znači taman, koji je tamne boje. U zaleđu Zadra jedno se mjesto zove Murvica. Da mi je samo znati po čemu?!

Dakle, to razgranato stablo na ulazu u Dobrinj pružalo je prvu okrepu nakon kupanja, pa je dud bio kao neko predjelo da se lakše dočeka večera. Ona estetska strana povezana s tim drvetom odnosila se na prekrasan širok pogled prema Rijeci, Opatiji, Učki sa zalazom sunca za taj „hrvatski Olimp“ što se pružao s toga mjesta. Kad je nebo poprimilo kobaltno plavu boju, s toga se mjesta pružao jednako lijep pogled na tisuće titravih svjetala Rijeke, nakon bure činila se nadohvat ruke. Kao Vidrićeva dva pejzaža, dnevni i noćni. Nezaboravni prizori. No ispod duda nije bilo nikakve klupe na koju bi čovjek sjeo (onomad turistički poslenici nisu marili za udobnost turista, a domaćih još manje), pa si mogao samo stajati (dok si mogao). Onda su se općinari ipak dosjetili pa postavili klupu, ali su je, futuristički, okrenuli prema groblju, a sjedalo od dvije fosne bilo je tako usko (až je škoda više) da si brzo odustajao od snatrećega gledanja u daljinu. I komarci pridodaše svoje. Kako su klupe (i fosne na njima) rasle, tako se krošnja smanjivala, a i

plodovi. U naglom zavoju, u koji neznalice ulaze prebrzo pa koče škripavo, valda se nakupilo toliko štetnoga taloga da od njega sve propada. Zato danas nitko više ne zoblje ni ono malo *dudinja* što na okljaštrenu stablu još možda i nikne.

No dobro. Sjetila se baba jednoga *duda* ili *murve* u Dobrinju što ga više nitko i ne primjećuje jer i jest neugledan, pa što?! Pa ništa. Razlog za pisanje o dudu ipak je druge prirode. One jezične. Listam tako ovih dana (kod kuće; primijetite, u ovo doba nisam više na moru) jednu knjigu, *Lektorsku bilježnicu* više autorica (Marija Bilić i dr., Hrvatski radio, 2011) i padam u sve veću tugu. Zbog uskogrudnosti rješenja što ih lektorice Hrvatskog radija novinarima te kuće ne samo preporučuju nego, sva je prilika, na njihovim tekstovima i provode. Netko im je, zastrašen dakako, rekao neka od svih turcizama bježe kao vrag od tamjana, a one, revne, shvatile to vrlo ozbiljno. Zato *duda* pod D nema. Ali pod M ima *murva*, prema kojoj se *dud* (tur.) upućuje kao prema poželjnom i jedino pravilnom! Među njima nema znaka ravnopravnosti. Točno se vidi što su autorice mislile. *Dud* je turcizam – točnije bi bilo da su rekle orijentalizam, jer riječ potječe iz perzijskoga, *tūt*, a turski (*duť*) samo je jezik posrednik, no mi se vrlo nemarno odnosimo prema svemu što slabo znamo – dakle, van s njim! To što je i *murva* stranoga podrijetla (ali, naravno, romanskoga, zapadnjačkoga) nije im smetalo. Ni to što je *murva* lokalizam, a *dud* standardna riječ, pa je dala i ime cijeloj porodici riječi (dudovi), nije im više bilo važno. Presudno za izbacivanje *duda* iz njihove savjetodavne *Bilježnice* bila je ona mala oznaka *tur*. Pitala bih ih bi li jednako spremno izbacile iz hrvatskoga standardnog jezika i riječi kao što su arsenal, nafta, čekić, čamac, jarak, sat, džep i tolike druge, uz koje – ako je poštenja – također treba stajati ta mrska oznaka *tur.*, ako već ne znamo točnije (*perz.* ili *ar.*)?! Taj njima omraženi dud svojim je obilnim lišćem hranio jednoga korisnog kukca koji je preo vrlo finu pređu za dobivanje niti od koje se ručno izrađivala svila, gdje gdje u Turskoj i u arapskom svijetu tako se radi – i pokazuje turistima kao zanimljivost – i danas, pa dudove ondje još i sade (a lokalitet Dudik pokazuje da je tako bilo i kod nas). Dudovim se lišćem hranio *dudov svilac*. No kako je domaćin dud u režiji radijskih lektorica postao nepoželjan do istrebljenja, sva je prilika da će i kukac s njegovim imenom biti prognan iz hrvatskoga standardnog jezika i nazvan *murvin svilac*. Ha, ha, od srca se smijem što sve njima na um pade, mala parafraza iz Verdijeva *Rigoletta*, dok su se u Zagrebu opere još pjevale na hrvatskom jeziku. Na normalnom hrvatskom. Ne kemijski izribanom.

Vijenac 557 – 9. srpnja 2015.